

Takdim

Toplumsal hareketler günümüz siyasetinin ve modern demokrasinin ayrılmaz parçası olarak sayılmakta. Genel olarak kabul gören tanıma başvurursak, bir toplumsal hareket çerçevesinde toplumun çeşitli grup ve bireyleri haksızlığa uğradıklarına inandıkları bir mesele için bir araya gelir; birlikteliklerini ve dayanışmalarını sürekli kılabilmek için farklı şekillerde örgütlenir; değişik protesto biçimlerini kullanarak siyasi ve ekonomik elitin ve kamuoyunun dikkatini yaşadıkları eşitsizlik ve adaletsizliklere çeker; sorunlarına ve bu sorunların kaynaklarına -aktörler, politikalar ve kültürel uygulamalar gibi- işaret ederken, çözüm yolları önerirler.

Devlet toplumsal hareketler için önemli bir yer tutar. Çünkü toplumsal hareketler genellikle devleti içinde buldukları durumun asli sorumlusu olarak görüp, çözüm getirmesi için devlete doğrudan baskı yaparlar. Ya da toplumun diğer kesim ve sınıflarıyla girilen mücadelede, devlet toplumsal hareketler tarafından bir anlamda çare üretici aktör olarak görülür. Buna bağlı olarak toplumsal hareketler aynı zamanda, devlet-yurttaş bağlarının şekillendiği, aradaki ilişkinin yeniden tanımlandığı bir süreçtir.

Tarihsel olarak da, modern devletin oluşumuyla modern toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı iç içe geçmiş süreçlerdir. Merkezi ulusal devletlerin şekillenmesi, kapitalizmin yayılması ve sanayileşmenin meydana gelmesi gibi moderniteyi oluşturan süreçler sonucunda geleneksel yapılar çözülmüş, toplumlar radikal bir dönüşüm geçirmiştir. Avrupa'da gerçekleşen bu toplumsal değişimle beraber, geleneksel bağlarından kopan insanlar, aynı ulusal sınırların içerisinde yaşayan yurttaşlara dönüşmeye başlamıştır. Yurttaşlar, modern sınıf yapısının da belirginleşmeye başlamasıyla beraber, özellikle merkezileşen otorite karşısında aralarında yatay bağlar kurarak haklarını talep etmeye başladılar. 19. yüzyıl Avrupa ve Amerika'sında tam anlamıyla olgunlaşan bu hak arayışları, modern eylem repertuarının, dolayısıyla da modern toplumsal hareketlerin ilk örnekleridir. Modern toplumsal hareketler yoluyla yurttaşların çeşitli haklarını elde etmesi ve merkezi otorite ve diğer ekonomik ve siyasi aktörlerin güçlerini sınırlayacak mekanizmaların geliştirilmesi parlamenter demokrasiyi oluşturmuş ve derinleştirmiştir.

19. yüzyıl boyunca ve 20. Yüzyılın ortalarına kadar tarihe ağırlıklı olarak işçi hareketleri, anti-kolonyalist hareketler ve ulusalcı hareketler damgalarını vururken; 1960'lardan sonra toplumsal hareketler içerikleri, aktörleri, örgütlenme yapıları, taktik ve stratejileri bakımında oldukça çeşitlendi. Amerika'daki sivil haklar ve ifade özgürlüğü hareketleri, Avrupa'da ise

öğrenci hareketlerini izleyen süreçte barış, insan hakları, kadın, çevre gibi ‘yeni’ konularda seferber olan birçok hareket ortaya çıktı. Dünyaya dalga dalga yayılan bu hareketler sayesinde toplumsal hayata dair farklı meseleler siyasetin gündemine girmiş oldu. Bu hareketler aynı zamanda, siyasetin siyasi kurumlar dışında da yapılan bir eylem olarak görülmesini sağladı.

1960’larda meydana gelen protesto dalgasıyla beraber, toplumsal hareketler konusu sosyal bilimlerde daha farklı şekillerde ele alınmaya başlandı. Toplumsal hareketler artık bunalımlar ve krizler karşısında kitlelerin anlık tepkileri olmaktan çok; rasyonel aktörlerin bir amaç uğruna beraber hareket ettiği siyasal eylemler olarak kabul edilmeye başlandı. Bu çerçevede, toplumsal hareketlerin örgütlenme biçimleri, stratejik ve taktiksel seçimleri, kolektif kimlik inşası, hareketin amaç ve çerçevesini çizme süreçleri, birbirleri üzerindeki etkileri ve yayılmaları, içinde buldukları siyasi bağlamlar ve sonuçları inceleme konusu oldu.

2000’li yıllarda dünya genelinde yeni bir protesto dalgası baş gösterdi. Önceki dönemin ‘yeni’ toplumsal hareketleri, aralarında yatay ve merkezi olmayan ulus-ötesi ağlar kurarak kapitalist küreselleşmeye bağlı olarak artan eşitsizlik, ekolojik kriz ve insan hakları ihlallerine karşı yerel ve küresel düzeyde seferber oldu. 2011 yılından itibaren ise Mısır, Tunus, Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, İzlanda, Yunanistan ve Türkiye gibi farklı coğrafyalardaki meydan hareketleri de küreselleşen toplumsal hareketlerin yerel izdüşümleri olarak sahne aldı.

Bu bağlamda, dinamik süreçler olarak toplumsal hareketler dünya genelinde demokrasinin ve siyaset yapma biçimlerinin yenilenmesi arayışlarının birer ifadesi olageldi. Buna bağlı olarak, toplumsal hareketler alanındaki gelişmeleri incelemek, siyasal alanın genelindeki dönüşümleri anlamak için kaçınılmaz olmakta. Toplumsal hareketler konusuna ayırdığımız dergimizin bu sayısında da, çevre, insan hakları, demokratikleşme, LGBT gibi farklı meseleler üzerine seferber olan hareketleri değerlendiren çalışmalara yer vererek, toplumsal hareketler ve demokratikleşme literatürüne küçük de olsa bir katkıda bulunmayı umuyoruz.

Siyasal Bilimler Dergisi